

Ni še izrekel, ko je zagrmelo in treščilo, da se je preplašeni konj z vitezom in drugim sodčkom zvalil v brezno, na vse pa se je vsul plaz črne zemlje z Gabrške gore.

Na tem kraju, kjer je zakopan zaklad, so poslej Poljanci vsako kresno noč videli zelenkasto luč. Pričeli so kopati, da bi se prikopali do zlatega zaklada, a njihov trud je bil zaman.

Nedavno so Poljanci spet odšli s krampi in lopatami pod Gabrško goro, da bi izkopali zlati zaklad. Kopali so in kopali, a ker se do zasutih sodčkov niso prikopali, so dejali:

»Če bomo izkopali oba sodčka zlatnikov, bomo enega podarili siromakom. Naj bo naše delo srečno!«

In pljunili so v roke ter kopali in kopali, dokler niso izkopali obeh sodčkov. Komaj pa so ju izvlekli iz jame, so si pomeli roke, s' pomežiknili in v en glas izrekli:

»Nič ne bomo dali siromakom, saj so revščine navajeni! Sami smo kopali, sami si bomo zlatnike razdelili!«

Takrat pa sta se sodčka zvalila nazaj v brezno, nanju pa se je vsul tolikšen plaz črne zemlje z Gabrške gore, da se vsi Poljanci svoj živi dan ne bi več prikopali do njiju.

Baje še dandanašnji dan vsako kresno noč čepita ob Zlati jami dva zelena mačka, ki čuvata pogreznjeni zaklad.

(Motiv: Ivan Križnar, Poljane)

Opomba: V času turških vpadov na loška tla je bil gradiščan na Starem gradu Jurij Sigesdorf (1474 do vsaj 1495), ki je bil zgolj freiški nameščeneec. Nagrabljeno zlato spominja na mnoge gosposčinske nameščence, ki so si pridobili lepo premoženje na račun podložnikov.

P. B.

KAMNITNIK

Kamnitnik je hribec blizu Škofje Loke, čigar hrbtišče je golo in posejano s skalami. Včasih pa je bil tod vinograd loške gosposke, ki je priganjala tlačane, da so v vinogradu rahljali zemljo in gnojili vinskim trtām.

Pod Kamnitnikom je stala bajta, v njej pa je živel starček, tlačan loškega gradu. Slabotni in bolehni starec ni zmogel težaškega dela v vinogradu, zato je odšel v grad in zaprosil:

»Gospod glavar, odvežite me trde tlake, saj vidite, da sem nadložen in star, delo v vinogradu pa zahteva krepkih rok!«

Glavar loškega gradu pa je bil surovež, da malo mu podobnih.

»Prej bo obstalo sonce sredi neba, kakor da bi bil za živih dni kdorkoli rešen tlake!« se je zadril nad starcem, da je ta kar vztrepetal. »Če si zmogel pot na grad, jo boš tudi v vinograd. Delaj, tlačan, saj si za delo ustvarjen!«

In nagnal je starčka iz gradu, da je reven in ubog odmotoglavil v kamnitniški vinograd, kjer je poslej kopal in se znojil, vmes pa stokal, ker pretežkemu delu ni bil kos.

Njegov jok pa je iz bližnje crngrobske hoste privabil gozdnega škrate, ki je prišel k starcu in ga vprašal:

»Zakaj jočeš, stari mož?«

»Kaj bi ne jokal, ko pa sem preslabih rok za trdo tlako, ki mi jo pod stare, sive dni nalaga oskrbnik loškega gradu,« je odgovoril starček. »Prosil

sem ga, naj me odveže tlake, pa me je nagnal in se norčeval iz moje sive glave, češ da sem tlačan, ustvarjen zgolj za delo.«

»Če hočeš, ti bom pa pomagal, da bo delo prej opravljeno,« se je ponudil gozdni škrat.

»Kako mi boš pomagal, ko si majhen in še slabših rok ko jaz,« se je starec otožno nasmehnil in sedel v senco stare trte, da bi se odpočil.

»Čeprav sem majhen, sem močan za sedem mož. Kar posedi in počakaj, da se vrnem, pa boš videl, kaj vse zmorem.«

To je dejal gozdni škrat in pohitel v crnogrobsko hosto, kjer je iz črne zemlje izpuknil ogromno belo skalo, si jo naložil na grbo ter se vrnil v grajski vinograd.

Medtem pa je na črnem konju privihral v vinograd surovi grajski oskrbnik; in ko je videl, da starček poseda, je skočil s konja ter zarjovel:

»Hej, tlačanski pes, ustvarjen si za tlako, a ne za posedanje in lenarjenje!«

In je izza štibal potegnil bič ter z njim premlatil starca, da je le-ta izdihnil pod njegovimi udarci.

Vse to je, skrit za skalo, videl gozdni škrat, ki je prav takrat prispel v vinograd. Zakričal je, da je odmevalo od Lubnika:

»Surovež, starčka si ubil,
zato od trt tega vinograda
ne boš nikdar več vina pil!«

Prestrašeni oskrbnik je zajezdil jahanca in odvihral na loški grad. Še tisto noč pa je gozdni škrat zabrlizgal na prste in zvalil v crnogrobsko hosto vse škrate, ki so prebivali v podzemskih jamah loškega pogorja. Povedal jim je kako in kaj, škratje pa so se maščevali za starčkovo nasilno smrt. V vinogradu so populili vse trte, na opustošeni hribec pa so iz bližnjih host in vrhov nanosili toliko skalovlja, da je tamkaj še dandanašnji več pečin ko rodne zemlje.

Hribcu, posejanem s kamenjem, pa so Ločani vzdeli ime — Kamnitnik.

(Motiv: Judita Gerjol, Škofja Loka)

Opomba: Zgodovinsko jedro je omejeno na dejstvo, da je bilo nekoč v okolici Loke razvito vinogradništvo, ki je bilo verjetno že v 15. stoletju v upadanju. Vendar se še okoli 1560 omenja gosposčinski vinograd na Kamnitniku, ki je bil že takrat imel takšno ime (Chemanten). Vinograde so obdelovali kmetje, ki so imeli v posesti tako imenovane viničarske grunte (v Binklju, Moškrinju, Trnju, Vincarjih). V naslednjih desetletjih je gospostvo vinograd na Kamnitniku opustilo.

P. B.

ČUDEŽNA SKALA

V crnogrobski hosti je skala, ki je podobna naslanjaču. Ločani pripovedujejo, da je na tej skali v davnih dneh posedala in se odpočivala sama ajdovska deklica. Ajdovske deklice ni več, ostala pa je skala, ki ima baje takšno čudežno moč, da vsakdo, kdorkoli hodi tja posedat, raste ko konoplja ...

Tako je v Loki živela neka mati, ki je imela devet sinov, devet takšnih hrustov, da se je pod njihovimi nogami zemlja tresla. Ko pa se ji je rodil